

Генрик Ибсен

Підпори суспільства

*Часть сборника
Ляльковий дім (збірник)*

Генрик Ибсен

Підпори суспільства

«Фолио»

1877

Ибсен Г.

Підпори суспільства / Г. Ибсен — «Фолио», 1877

Всесвітньо визнаний норвезький драматург Генрік Ібсен (1828–1906), «батько модерної драми», гострому перу якого завдячуємо постановкам реалістичного напрямку в сучасному театральному мистецтві, відкрив модерну еру в драматургії завдяки критичному погляду на вікторіанську мораль. Для нього, як і для багатьох скандинавських письменників, чи не найголовнішим було викриття і спростування всього того, що спадково вважалося священним. Ібсен – предтеча мистецтва ХХ століття з його сконденсованістю, експериментальністю і багатомірністю. Секрет сюжетної композиції ібсенівської драматургії – у послідовному розкритті певних таємниць, які відкривають внутрішню дисгармонію героїв, приховувану за зовнішньою оболонкою щасливого життя.

© Ибсен Г., 1877

© Фолио, 1877

Содержание

Дія перша	6
Дія друга	19
Кінець ознайомительного фрагмента.	20

Генрік Ібсен

Підпори суспільства

ДІЙОВІ ОСОБИ

Консул Бернік.¹

Бетті Бернік, його дружина.

Улаф, їхній син, 13 років.

Марта Бернік, сестра консула.

Йоган Теннесен, молодший брат Бетті Бернік.

Лона Гессель, старша зведена сестра Бетті.

Гільмар Теннесен, двоюрідний брат Бетті.

Ад'юнкт Рерлун.

Руммель, комерсант.

Вігелан, Санстад – купці.

Діна Дорф, молода дівчина, що живе в домі консула Берніка.

Крап, управитель консула Берніка.

Еуне, суднобудівник.

Фру Руммель, дружина комерсанта Руммеля.

Гільда, її дочка.

Фру Голт, дружина поштмейстера.

Нетта, її дочка.

Фру Люнге, дружина лікаря.

Городяни та інші місцеві жителі, іноземні моряки, пасажери з пароплава та ін.

Дія відбувається в домі консула Берніка, в невеличкому норвезькому приморському місті.

¹ У норвезькій мові імена та прізвища наголошуються на першому складі. (Ред.)

Дія перша

Простора зала, що виходить в сад біля будинку консула Берніка. На авансцені ліворуч двері до кабінету консула. Далі в тій же стіні інші двері. У стіні праворуч посередині двійчасті вхідні двері. Задня стіна майже вся з дзеркального скла, з такими ж дверима, розчиненими на широку терасу; над терасою тент. Сходи з тераси ведуть у садок, обгороджений залізними ґратами, з хвірткою на вулицю. По той бік вулиці тягнуться дерев'яні будиночки, пофарбовані у світлі тони. Літо. Теплий сонячний день. По вулиці проходять люди, дехто спиняється, щоб побалакати. В молочній на розі йде жвава торгівля.

У залі навколо столу сидять і шийють дами. У центрі Бетті Бернік, ліворуч від неї фру Голт з дочкою, далі фру Руммель з дочкою. Праворуч від Бетті фру Люнге, Марта Бернік і Діна Дорф. Усі дами зайняті шиттям. На столі купи розкритої, напівпошитої білизни та іншого одягу. В глибині сцени, читаючи вголос книжку з золотим обрізом, сидить Рерлун за окремим столиком, на якому стоять два горщики квітів і склянка з цукровою водою. До глядачів долітають тільки окремі слова. У садку бігає з луком Улаф, націлюється, стріляє.

Трохи згодом з правого боку виходить, обережно ступаючи, суднобудівник Еуне. Його поява трохи відвертає увагу дам від читання. Бетті киває йому, вказуючи на двері до кабінету. Еуне несміливо прямує туди, стиха стукає, чекає, стукає знов. З кабінету виходить Крап, тримаючи в руці капелюх і під пахвою купу паперів.

Крап. А, це ви стукали?

Еуне. Консул прислав по мене.

Крап. Так, але зараз він зайнятий і доручив мені...

Еуне. Вам? Я б волів...

Крап...доручив мені передати вам: треба припинити оці ваші суботні бесіди з робітниками.

Еуне. Справді? Але ж я вважав, що маю право користатися своїм дозвіллям...

Крап. Вам не слід користатися своїм дозвіллям для того, щоб робити людей непридатними в робочий час. Минулої суботи ви говорили робітникам, ніби нові машини і способи праці на верфі дуже їм шкодять. Навіщо ви це робите?

Еуне. Я роблю це, щоб зміцнити суспільство.

Крап. Дивна річ! А консул каже, що це призводить до розкладу суспільства.

Еуне. Моє суспільство – не те, що суспільство консула, пане управитель. Як старшина робітничої спілки, я...

Крап. Перш за все ви старшина верфі консула Берніка. Перш за все ви повинні виконувати свої обов'язки перед суспільством, яке має назву «Фірма Бернік», бо воно всіх нас годує. Ось що вам хотів сказати консул.

Еуне. Консул не сказав би мені цього так, пане управитель, але я розумію, кому цим завдячую. Це все клятий американець, отой, що ремонтується у нас у доку. Ця публіка хоче, щоб у нас робота йшла, як там, у них, а це...

Крап. Гаразд, гаразд, ніколи мені розводитися з вами. Тепер ви знаєте думку консула – і край. Можете повертатися на верф, мабуть, ви там потрібні, я сам буду незабаром. Прошу вибачення у дам. *(Уклоняється і виходить через садок.)*

Суднобудівник Еуне тихо виходить направо. Рерлун, що продовжував читати під час попередньої розмови, яка проходила напівголосно, тепер одразу ж закінчує читання і з шумом закриває книжку.

Рерлун. Отже, мої ласкаві слухачки, оце й кінець.

Фру Руммель. Ах, яке повчальне оповідання!

Фру Голт. І яке високоморальне!

Бетті. Така книга примушує замислитись.

Рерлун. О, безумовно. Вона являє благодійний контраст з тим, чим нас, на жаль, кожного дня частують у газетах і журналах. Що, по суті, криється під отою мішурою і показною розкішню, якими хизуються великі суспільні центри? Порожнеча й гнилизна, якщо можна так висловитись. Відсутність міцних моральних підвалин!.. Одне слово, ці великі сучасні центри не що інше, як гроби поваплені.

Фру Голт. Так, це свята правда.

Фру Руммель. Та ось, взяти хоча б екіпаж американського судна, яке зараз стоїть у нас...

Рерлун. Ну, про такі покидьки людства я й говорити не буду. Але навіть у вищих колах – що там діється? Скрізь сумнів, смута, душевний розбрат, розхитаність усіх основ. А як там підірване сімейне життя! Яке зухвале прагнення підкопатися під найсвятіші істини!

Діна (*не підводячи очей від роботи*). Але хіба ж там не здійснюються і величні діла?

Рерлун. Величні діла? Я не розумію...

Фру Голт (*здивовано*). Що це ти, Діно, бог з тобою!

Фру Руммель (*одночасно*). Та як же це можна, Діно?...

Рерлун. Не думаю, щоб це було добре, якби в нас завелися подібні діла! Ні, вознесемо хвалу Господу, що в нас усе є, як воно є. Звичайно, і в нас, на жаль, поміж пшениці зростають плевели, але ми, у всякому разі, намагаємось виполювати їх в міру наших сил. Треба підтримувати чистоту суспільства, шановні мої добродійки; треба оберегати суспільство від усього того, не перевіреного досвідом, що хоче нам нав'язати нетерпляча доба.

Фру Голт. А скільки в ньому цього всього, на превеликий жаль!

Фру Руммель. Та ось минулого року – за малим не провели до нас залізницю.

Бетті. Але, само собою, Карстен цього не допустив.

Рерлун. Провидіння, добродійко. Можете не сумніватися, що ваш чоловік був знярядям вищої волі, коли відмовився підтримувати цю вигадку.

Бетті. А проте, як газети його ляjali! Але ми зовсім забули подякувати вам, пане ад'юнкт. Це, справді, більш ніж люб'язно з вашого боку, що ви жертвуєте нам так багато часу.

Рерлун. Та що там! Зараз канікули...

Бетті. Безперечно, але все ж це жертва з вашого боку.

Рерлун (*прислухаючись свій стілець ближче*). Не варто говорити, добродійко. А ви всі хіба не приносите жертву заради доброго діла? І хіба ж не робите цього з цілковитою готовністю і з радістю? Ці морально зіпсовані істоти, про виправлення яких ми турбуємось, хіба ж це не те саме, що солдати, поранені на полі бою? Ви, шановні добродійки, дияконіси, сестри-жалібниці, котрі скубуть корпію для цих нещасних потерпілих, ніжною рукою перев'язують їхні рани, ходять коло них, виліковують...

Бетті. Великий дар Божий – уміти все бачити в такому гарному світлі!

Рерлун. У цьому відношенні багато є вродженого, але багато чого можна досягти самому. Уся справа в тому, щоб дивитись на речі з точки зору серйозного життєвого завдання. (*Звертаючись до Марти*.) А що ви, наприклад, скажете на це, добродійко? Чи не відчуваєте ви під собою міцніший ґрунт з того часу, як присвятили себе шкільній справі?

Марта. Хто його знає... Часто, коли я сиджу там, у школі, мене так і тягне далеко-далеко, в бурхливе море.

Рерлун. Це спокуса, добродійко. Але перед такими неспокійними гістьми треба міцно, дуже міцно замикаати двері. Бурхливе море – це ви, звичайно, говорите не буквально; ви розумієте під цим неозоре вируюче людське суспільство, де так багато хто гине. І невже ви справді так високо цінуєте оце життя, гамір і галас якого долинає до вас іззовні? Досить кинути погляд туди, на вулицю, де люди в поті лиця сновигають під пекучим сонцем у своїх дріб'язкових справах. Ні, далєбі, нам куди краще сидіти тут, у холодку, спиною до того, звідки йде спокуса!..

Марта. Так, справді, ви, мабуть, маєте цілковиту рацію.

Рерлун. Їв такому домі, як цей, біля прекрасного і чистого сімейного вогнища, де сімейне життя знайшло свій найкращий вияв... де панує мир і злагода... (*Звертаючись до господині.*) До чого це ви прислухаєтесь, добродійко?

Бетті (*повернувшись до дверей кабінету*). Як вони там голосно розмовляють.

Рерлун. Хіба трапилося щось особливе?

Бетті. Не знаю. Я тільки чую, що в чоловіка хтось є...

Гільмар Теннесен з сигарою в зубах входить з правого боку, але спиняється, побачивши дамське товариство.

Гільмар. Ах, пробачте, будь ласка. (*Хоче йти.*)

Бетті. Заходь, заходь, Гільмаре, ти нам не заважаєш. Тобі щось потрібно?

Гільмар. Та нічого, я так, тільки хотів заглянути. (*До дам.*) Моє вшанування. (*Звертаючись до Бетті.*) Ну як, на чому скінчили?

Бетті. Відносно чого?

Гільмар. Але ж Бернік скликав у себе нараду.

Бетті. Хіба? В чому ж річ?

Гільмар. Знову ця нісенітниця з залізницею.

Фру Руммель. Та невже?

Бетті. Бідний Карстен! Знов для нього неприємності...

Рерлун. Як же це так, пане Теннесен? Адже торік консул ясно дав зрозуміти, що він не хоче ніякої залізниці.

Гільмар. Мені теж так здавалось, але я зустрів управителя Крапа і він сказав, що питання про залізницю порушене знов і що Бернік радиться з трьома місцевими тузами.

Фру Руммель. Недарма мені почувся голос чоловіка.

Гільмар. Так, пан Руммель, звичайно, тут. Також і Санстад та Міккель Вігелан – «святенник Міккель», як його прозвали.

Рерлун. Гм...

Гільмар. Ах, пробачте, пане ад'юнкт.

Бетті. Так у нас було добре, мирно...

Гільмар. Як на мене, то я не від того, щоб вони знов погризлися. Все-таки розвага.

Рерлун. О, на мою думку, без таких розваг можна обійтися.

Гільмар. Хто як дивиться. Деякі натури просто потребують час від часу такої бійки, це їх підбадьорює. Але в маленькому містечку, на жаль, не часто трапляється подібна нагода, та й не кожному дано... (*Перегортає книгу ад'юнкта.*) «Жінка на службі суспільства». Це що за дурниця?

Бетті. Боже мій! Не можна ж так говорити, Гільмаре! Ти, звичайно, не читав цієї книги?

Гільмар. Ні, і не збираюсь.

Бетті. Ти, мабуть, знов себе недобре відчуваєш сьогодні?

Гільмар. Так, недобре.

Бетті. Погано спав уночі?

Гільмар. Ще й дуже погано. Я вчора ввечері пішов прогулятися заради своєї недуги; потім завернув у клуб і почитав опис однієї полярної експедиції. Загартовуєш свій дух, стежачи за боротьбою людини з стихіями!

Фру Руммель. Але вам це, мабуть, шкодить, пане Теннесен?

Гільмар. Дуже шкодить. Цілу ніч я прокрутився в якомусь півсні, марячи огидним моржем, що ганявся за мною.

Улаф (*піднявшись з саду на терасу*). За тобою морж ганявся, дядечку?

Гільмар. У сні, дурню!... А ти все ще гаєш час з отим жалюгідним луком? Чом не заведеш справжньої рушниці?

Улаф. Мені б дуже хотілося, та...

Гільмар. Рушниця – це я все-таки розумію: якось лоскоче нерви, коли спускаєш курок...

У л а ф. Тоді б я ведмедів стріляв! Та що ж, тато не дає.

Бетті. Як можна вбивати йому в голову такі речі, Гільмаре!

Гільмар. Гм... ну й покоління у нас тепер виховують! Галасують про подвиги, – мій Боже! – а до діла дійде, – так, пустування. Ні крихти серйозного прагнення себе загартувати, сміливо дивитись в очі небезпеці! Та що це ти лізеш на мене зі своїм луком, йолопе! Ще візьме й вистрілить!

Улаф. Та стріли ж немає, дядечку!

Гільмар. Цього ти не можеш знати; ану ж вона все-таки є. Забери, кажу!.. І чом ти ніколи не прокатаєшся в Америку на одному з батькових кораблів? Побачив би там полювання на буйволів або сутичку з червоношкірими.

Бетті. Але, Гільмаре...

Улаф. Ах, як би я хотів, дядечку! І раптом я б там зустрів дядька Йогана і тьотю Лону...

Гільмар. Гм... Почав!

Бетті. Ну, іди знов у садок, Улафе.

Улаф. А на вулицю можна?

Бетті. Можна, тільки, гляди, недалеко.

Улаф вибігає крізь хвіртку на вулицю.

Рерлун. Воно б не слід баламутити дитину такими фантазіями, пане Теннесен.

Гільмар. Розуміється, як можна! Нехай краще все життя просидить за пічкою, як багато інших.

Рерлун. Чого ж це ви самі туди не прокатаєтесь?

Гільмар. Я? З моєю недугою! А втім, кому тут є діло до цього! Крім того, людина має все-таки певні обов'язки перед суспільством, у якому вона живе... Треба ж хоч кому-небудь тут високо тримати прапор ідеї. Ух, знову він розкричався!

Дами. Хто, хто?

Гільмар. Не знаю. Всі вони там трохи громогласні... Це діє мені на нерви.

Фру Руммель. Мабуть, це мій чоловік, пане Теннесен. Він, знаєте, звик промовляти у великих зібраннях.

Рерлун. Та й інші, здається, не пасуть задніх.

Гільмар. Аякже! Та що ви хочете, – коли справа торкнеться кишені, то... У нас завжди на першому плані меркантильні міркування. Ух!

Бетті. У всякому разі, це краще, ніж раніше, коли на першому плані були тільки розваги.

Фру Люнге. Невже ж тут раніше було так жадливо?

Фру Руммель. Так, вірте мені, фру Люнге. Щастя ваше, що вас тут не було тоді.

Фру Голт. Так, у нас тут сталися великі зміни. Як згадаю свої дівочі роки...

Фру Руммель. Та ви візьміть якихось чотирнадцять-п'ятнадцять років назад. Господи милостивий, що тут було! Тоді ще процвітали і танцювальний гурток, і музичний...

Марта. І драматичний. Це я добре пам'ятаю.

Фру Руммель. Так, це *там* ставили вашу п'єсу, пане Теннесен!

Гільмар (*відходячи в глиб сцени*). Ах, є про що згадувати.

Рерлун. П'єсу студента Теннесена?

Фру Руммель. Це було задовго до вас, пане ад'юнкте; а втім, її тільки раз і поставили.

Фру Люнге (*до фру Руммель*). Чи не в цій п'єсі ви грали коханку, фру Руммель? Пригадуєте, ви мені розповідали?

Фру Руммель (*скося кидаючи погляд на ад'юнкта*). Я?... Щось не пригадую, фру Люнге. Але я добре пам'ятаю, як відкрито й шумно тут жили тоді.

Фру Голт. Я навіть знаю сім'ї, де давали по два званих обіди на тиждень.

Фру Люнге. І ще тут грала заїжджа трупа, я чула.

Фру Руммель. Ах, це було найгірше.
Фру Голт (*ицлячись*). Гм... Гм...
Фру Руммель. Трупа? Ні, зрештою, цього я зовсім не пригадую.
Фру Люнге. Та як же! Розповідають, ніби ці панове бог зна що тут виробляли!.. А що, власне кажучи, було?
Фру Руммель. Власне кажучи, нічогосінько, фру Люнге.
Фру Голт. Дінусю, передай мені оту білизну.
Бетті (*в той же час*). Дінусю, піди скажи Катрині, щоб подавала кофе.
Марта. Я з тобою, Діно.
Діна й Марта виходять крізь другі двері ліворуч.
Бетті (*підводячись*). І мене, mesdames, прошу пробачити на хвилинку. Я думаю, краще пити кофе на терасі.
Виходить на терасу і починає накривати на стіл.
Ад'юнкт Рерлун, стоячи на дверях, розмовляє з нею.
Гільмар Теннесен сидить на терасі і курить.
Фру Руммель (*пошепки*). Господи, фру Люнге, як ви мене налякали!..
Фру Люнге. Я?
Фру Голт. Та ви ж самі почали, фру Руммель!
Фру Руммель. Я? Та що це ви, фру Голт? Я й словом не згадала.
Фру Люнге. Тав чому ж справа?
Фру Руммель. І як ви могли завести цю розмову? Тільки подумати! Хіба ж ви не помітили, що Діна була тут?
Фру Люнге. Діна? Господи, та хіба що-небудь з...
Фру Голт. Та ще тут у домі! Невже ж ви не знаєте, що брат фру Бернік...
Фру Люнге. Що ж він? Я ще нічогосінько не знаю. Я ж тут зовсім недавно.
Фру Руммель. Та хіба ж ви не чули?... Гм... (*Дочці.*) Ти б прогулялася в садку, Гільдо.
Фру Голт. Піди й ти, Нетто. І прошу тебе, тримайся ласкаво з бідною Діною, коли вона прийде.
Гільда і Нетта ідуть у садок.
Фру Люнге. Ну, що ж таке було з братом фру Бернік?
Фру Руммель. Ви не знаєте? Брудна історія!
Фру Люнге. Виходить, у студента Теннесена була брудна історія?
Фру Руммель. Та ніж бо, фру Люнге. Цей Теннесен її двоюрідний брат, а я кажу про рідного...
Фру Голт. Про безпутного Теннесена...
Фру Руммель. Його звали Йоган. Він утік в Америку.
Фру Голт. Довелось утекти, можете собі уявити!
Фру Люнге. Виходить, це з ним була брудна історія?
Фру Руммель. Так, дещо таке... Як би вам сказати? Дещо таке з матір'ю Діни... О, я так пригадую все, ніби це сьогодні трапилось. Йоган Теннесен служив тоді в конторі старої Бернік, а Карстен Бернік тільки-но повернувся з Парижа, і ще не було оголошено, що він заручений з Бетті...
Фру Люнге. Ну, а брудна історія?
Фру Руммель. Та, бачите, тієї зими грала тут трупа Меллера...
Фру Голт. І в цій трупі був актор Дорф з дружиною. Вся молодь до божевілля захоплювалася нею.
Фру Руммель. Бог зна, чого її вважали такою красунею!.. І ось одного разу актор Дорф повертається додому пізно ввечері...
Фру Голт. Цілком несподівано...

Фру Руммель. І застає... Ні, цього й розповісти неможливо.

Фру Голт. Ні, фру Руммель, нічого він не застає, адже двері були замкнені зсередини!

Фру Руммель. Так я ж про це й кажу, – застає замкнені двері. І, уявіть собі, отому... в кімнаті довелося вискочити у вікно!

Фру Голт. З мезоніна!

Фру Люнге. І це був брат фру Бернік?

Фру Руммель. Атож!

Фру Люнге. І потім він утік в Америку?

Фру Голт. Довелося утекти, ви розумієте!

Фру Руммель. Тому що потім розкрилося ще дещо, чи не гірше від цього. Подумайте, він запустив лапу до каси...

Фру Голт. Ну, це ще не напевне, фру Руммель; можливо, це були просто плітки.

Фру Руммель. Ні, ви тільки скажіть, будьте ласкаві. Коли все місто знало про це! Адже стара Бернік за малим не збанкрутіла через це. Мій чоловік мені тоді ж це все розповідав. Та Боже мене борони це поширювати!

Фру Голт. У всякому разі, ці гроші пішли не на мадам Дорф, бо вона...

Фру Люнге. Так, так... Як же вони потім між собою порозумілися... батьки Діни?

Фру Руммель. Та він собі поїхав, покинув і жінку, і дитину, а в цієї штучки вистачило нахабства залишатися тут ще цілий рік. Звичайно, вона не насмілювалась більше появлятися на сцені. Жила з того, що прала й шила на людей.

Фру Голт. Потім спробувала відкрити школу танців.

Фру Руммель. Розуміється, нічого з цього не вийшло. Які б це батьки довірили своїх дітей такій особі? Та вона недовго й прожила. Ця білоручка, очевидно, не звична була до праці. Заслабла на груди і померла.

Фру Люнге. Фе, справді брудна історія!

Фру Руммель. Авжеж, уявіть, як це мали пережити Берніки! Це темна пляма на їх сонячному щасті, як одного разу висловився мій чоловік. Через це, люба фру Люнге, ніколи й не згадуйте про ці речі тут, у них.

Фру Голт. І, Бога ради, ні словечка також про зведену сестру.

Фру Люнге. Виходить, у фру Бернік є ще й зведена сестра?

Фру Руммель. Була... на щастя. Тепер, я гадаю, цим родинним зв'язкам уже кінець. Вона була своєрідна особа! Уявіть собі, обстригла волосся, а в дощ ходила в чоловічих чоботях.

Фру Голт. І коли зведений братик... цей безпутний тип... утік і все місто, розуміється, обурювалось, – ви знаєте, що вона утнула?... Вирушила за ним!

Фру Руммель. А скандал який вчинила перед від'їздом, фру Голт!

Фру Голт. І не кажіть!

Фру Люнге. Господи, і вона теж наскандалила?

Фру Руммель. Та ви тільки послухайте, фру Люнге. Бернік тоді допіру посватався до Бетті Теннесен і прийшов до її тітки під ручку з нею оголосити про заручини...

Фру Голт. Адже Бетті з братом, знаєте, залишилися сиротами...

Фру Руммель. І раптом Лона Гессель підводиться зі стільця і – бац вишуканого, освіченого Карстена Берніка по щоці! У нього тільки у вухах залящало!

Фру Люнге. Нечувана річ!

Фру Голт. Це свята правда.

Фру Руммель. А потім склала свій чемодан і подалась в Америку.

Фру Люнге. Мабуть, сама націлялася вийти за Берніка?

Фру Руммель. Ще б пак! Вона, очевидно, уявляла, що саме з них і вийде добра пара, коли він повернеться з Парижа.

Фру Голт. Так, ви уявіть, що собі забрала в голову. Бернік, світський молодий чоловік, кавалер у повному розумінні цього слова, улюбленець дам...

Фру Руммель. Їв той же час такий пристойний, такий моральний, фру Голт!

Фру Люнге. Що ж ця фрекен Гессель почала робити в Америці?

Фру Руммель. Бачите, тут завіса опускається і навряд чи слід її піднімати, як висловився одного разу мій чоловік.

Фру Люнге. Що це значить?

Фру Руммель. Ви ж розумієте, сім'я, звичайно, не підтримує з нею ніяких зносин; але все місто знає, що вона там співала для заробітку по трактирах...

Фру Голт. І читала якісь публічні лекції...

Фру Руммель. Видала якусь нісенітну книжку...

Фру Люнге. Скажіть на милість!

Фру Руммель. Так, очевидно, Лона Гессель теж одна з темних плям на сімейному щасті Берніків. Тепер ви про все знаєте, фру Люнге, і, їй же богу, я заговорила про це тільки для того, щоб ви були обережніші.

Фру Люнге. Та вже будьте спокійні. Але бідна Діна Дорф! Мені її шкода від щирого серця.

Фру Руммель. Ну, якраз для неї це було просто щастям. Ви подумайте, якби вона виросла у таких батьків! Ми, звичайно, всі про неї подбали і опікувалися нею, як могли. Потім Марта Бернік настояла, щоб її взяли сюди в дім.

Фру Голт. Але вона завжди була трудною дитиною. Ви розумієте – усі ці погані приклади... Такі, як вона, не те, що наші діти; з нею доводиться діяти обережно, все більше ласкою, фру Люнге.

Фру Руммель. Цить... Ось вона! *(Голосно.)* Так, справді, Діна така любя дівчина... Ах, ти прийшла, Діно? А ми тут розбирали білизну.

Фру Голт. Як смачно пахне твій кофе, Дінусю. Чашечка ось такого ранкового кофе...

Бетті *(з тераси)*. Прошу сюди.

Марта і Діна допомагають служниці подати все, що треба, до столу. Усі дами розміщуються на терасі і поводяться з Діною перебільшено нестливо. Трохи згодом вона переходить до зали і шукає свою роботу.

Бетті *(за столом на терасі)*. Діно, а ти хіба не хочеш?

Діна. Ні, дякую, мені не хочеться. *(Сідає з роботою.)*

Рерлун, обмінявшись кількома словами з фру Бернік, входить до зали.

Рерлун *(удаючи, що йому треба щось взяти зі столу, тихо)*. Діно!

Діна. Що?

Рерлун. Чому ви не хочете лишатись там?

Діна. Коли я принесла кофе, я догадалася по обличчю приїжджої дами, що мова йшла про мене.

Рерлун. А яка вона була люб'язна з вами, це ви помітили?

Діна. Я цього не терплю.

Рерлун. Вдача у вас непокірлива, Діно.

Діна. Так.

Рерлун. Але чому ж?

Діна. Така вже я є.

Рерлун. Чом би вам не спробувати змінитись?

Діна. Ні.

Рерлун. Чому?

Діна *(глянувши на нього)*. Адже я належу до морально зіпсованих.

Рерлун. Так не годиться, Діно.

Діна. Мама теж була морально зіпсована.

Рерлун. Хто вам наговорив такого?

Діна. Ніхто. Мені ніколи нічого не кажуть. Чому не кажуть? Усі поводяться зі мною так обережно, ніби я одразу розіб'юся, якщо... О, як я ненавиджу це добросердя...

Рерлун. Люба Діно, я добре розумію, що вам тут тяжко, але...

Діна. Ах, мені б тільки вирватися звідси! Я б зуміла пробити собі дорогу, якби мене не оточували такі... такі...

Рерлун. Які такі?

Діна. Такі пристойні й високоморальні люди.

Рерлун. Ви це несерйозно, Діно.

Діна. Ви прекрасно розумієте, як це серйозно з мого боку. Гільду й Нетту щодня приводять сюди, щоб вони служили мені за приклад. Але мені ніколи не стати такою зразковою. Та я й не хочу бути такою. О, тільки б мені вирватися звідси, – я певна, я стала б справжньою людиною.

Рерлун. Ви й так людина хороша, дорога Діно.

Діна. А яка мені з цього користь тут?

Рерлун. Значить, поїхати звідси... Ви серйозно думаєте про це?

Діна. Я б і одного дня тут не залишилась, якби не було вас.

Рерлун. Скажіть мені, Діно, чому, власне, ви так охоче буваєте зі мною?

Діна. Тому що ви вчите мене багато чого прекрасного.

Рерлун. Прекрасного? Ви звете прекрасним те, чого я можу навчити вас?

Діна. Так. Або, вірніше, ви не вчите мене, але, коли я слухаю вас, мені відкривається так багато прекрасного.

Рерлун. Як ви це розумієте – що таке прекрасне?

Діна. От ніколи про це не думала.

Рерлун. Так подумайте зараз. У чому ж, по-вашому, прекрасне?

Діна. Прекрасне – це величне... і дуже далеке...

Рерлун. Гм... Дорога Діно, я так щиро заклопотаний вашою долею.

Діна. І тільки?

Рерлун. Ви ж, звичайно, знаєте, як безмежно ви мені дорогі...

Діна. Якби на моєму місці була Гільда чи Нетта, ви не боялися б, щоб це помітили інші.

Рерлун. Ах, Діно, вам важко судити про тисячі обставин, які... Коли людина поставлена на сторожі моральних підвалин суспільства, в якому вона живе, то... потрібна особлива обережність. Коли б я тільки був певний, що мої наміри правильно витлумачать... Ну, та це бай- дуже... Ви потребуєте допомоги, і вам за всяку ціну треба допомогти, Діно. Чи згодні ви... коли я прийду... коли обставини дозволять мені прийти і сказати вам: ось вам моя рука, – ви приймете її і будете моєю дружиною? Ви даєте мені слово, Діно?

Діна. Так.

Рерлун. Дякую, дякую! Адже і для мене... О Діло, ви для мене така дорога! Цить!.. Іде хтось. Діло, заради мене, ідіть до них.

Діна виходить на терасу до кофейного столу.

З лівого боку, з кабінету виходять Руммель, Санстад, Вігелан і, нарешті, Бернік з купою паперів у руках.

Бернік. Ну, значить, справа вирішена.

Вігелан. Так, отже, з Богом.

Руммель. Вирішена, Берніку. Ти знаєш, слово норвежця міцне, як скелі Довре!

Бернік. І ніхто не зрадить, ніхто не відстане, незважаючи ні на яку опозицію?

Руммель. Ми з тобою вкупі. В огонь і в воду!

Гільмар *(входить з тераси)*. Уводу? Дозвольте запитати, це у вас залізниця канула у воду?

Бернік. Ні, навпаки, вона піде...

Руммель. На всіх парах, пане Теннесен.

Гільмар (*наближаючись*). Справді?

Рерлун. Яким чином?

Бетті (*на дверях тераси*). Дорогий Карстене! У чому, власне, справа?

Бернік. Ах, Бетті, любонько, тобі це нецікаво. (*До трьох комерсантів, що ввійшли з ним.*) Тепер ми повинні розіслати підписні листи: чим швидше, тим краще. Само собою, ми четверо підпишемося першими. Наше становище в суспільстві зобов'язує нас не шкодувати сил.

Санстад. Розуміється, пане консул.

Руммель. Слово дане, і справа мусить піти якнайкраще.

Бернік. О, я ніскільки не турбуюсь про те, які будуть результати. Треба тільки, щоб кожний з нас обстоював цю справу в своєму колі. Коли ж їй буде забезпечене співчуття всіх верств суспільства, тоді, само собою, доведеться взяти участь і міському самоврядуванню.

Бетті. Ні, справді ж бо, Карстене, дай і нам послухати. Іди сюди і розкажи...

Бернік. О Бетті, люба, це рішуче не дамська справа.

Гільмар. Значить, ти все-таки вирішив узятися за цю залізницю?

Бернік. Розуміється.

Рерлун. Але торік, пане консул...

Бернік. То була інша річ. Тоді йшлося про приморську лінію...

Вігелан. А вона зовсім зайва, пане ад'юнкт. Адже в нас є пароплави...

Санстад. І, крім того, вона обійшлася б надто дорого...

Руммель. І йшла б просто врозріз з насущними інтересами міста.

Бернік. А найголовніше – не принесла б користі широким верствам населення. От чому я тоді й не погодився, і було прийнято проект внутрішньої лінії.

Гільмар. Так, але ця лінія не зачепить сусідні міста.

Бернік. Вона зачепить наше місто, любий Гільмаре, тому що ми проведемо до себе вітку.

Гільмар. Ах, так! Значить, новий задум.

Руммель. І задум чудовий – еге ж?

Рерлун. Гм!..

Вігелан. Не можна заперечувати, що саме провидіння ніби призначило цю місцевість для такої вітки.

Рерлун. Ви це серйозно говорите, пане Вігелан?

Бернік. Так, признаюся, я теж вбачаю ніби перст долі в тому, що я під час своєї весняної ділової поїздки випадково потрапив у долину, де мені раніше не доводилось бувати. І тут, наче блискавка, промайнула в мене думка: от де зручно провести до нас вітку. Я вирядив інженера на розвідку. І ось у мене вже всі попередні плани й кошториси, – все в порядку.

Бетті (*все ще стоячи з іншими дамами в дверях тераси*). Але як же це, любий Карстене, ти все приховував від нас?

Бернік. Дорога Бетті, вам би все-таки не зрозуміти справжню суть діла. А втім, я до сьогоднішнього дня нікому і словом про це не згадував. Але тепер настала рішуча хвилина; тепер час діяти відверто і енергійно. Нехай би мені навіть довелося ризикнути всім своїм майном, я все ж дійду до кінця.

Руммель. І ми з тобою, Берніку. Можеш розраховувати на нас.

Рерлун. Ви справді покладаєте такі великі надії на цю справу, панове?

Бернік. Ще б пак! Яким могутнім важелем це стане для піднесення всього нашого суспільства! Подумайте тільки, які лісові угіддя стануть доступні, які багаті рудники відкриються для розробки! А гірські річки з незліченними водоспадами? Яке широке поле для фабричної діяльності!

Рерлун. І вас не турбує, що жваві стосунки з зіпсованим зовнішнім світом...

Бернік. Будьте спокійні, пане ад'юнкт. Наше роботяще містечко, хвалити Бога, утвердилося тепер на митних моральних підвалинах. Ми всі докладали зусиль до оздоровлення ґрунту, якщо можна так висловитись, і так будемо продовжувати, кожний у своїй сфері. Ви, пане ад'юнкт, продовжуйте вашу плідну діяльність у школі й сім'ї, ми, люди практичного життя, зміцнюватимемо суспільство, підносячи в міру можливості добробут широких верств населення, а наше жіноцтво, – прошу вас сюди, ближче, добродійки, вам слід це послухати, – наше жіноцтво, скажу я, наші дружини й дочки нехай продовжують невтомно служити справі добродійності і бути взагалі підтримкою і втіхою для своїх близьких, як моя дорога Бетті і Марта для мене з Улафом. *(Оглядаючись.)* А де ж Улаф?

Бетті. Ах, зараз канікули, його й не втримаєш дома.

Бернік. Ну, значить, знов утік на пристань! Побачиш, він не вгамується, поки не скоїться якийсь лих.

Гільмар. Ото!.. Трохи погратися зі стихіями...

Фру Руммель. Як це мило з вашого боку, пане Бернік, що ви такі віддані своїй сім'ї!

Бернік. Так, адже сім'я – це ядро суспільства. Хороша сім'я, чесні, вірні друзі, маленьке, тісне коло, куди не можуть вторгнутись ніякі шкідливі елементи...

Управитель Крап входить з правого боку з листами й газетами.

Крап. Іноземна пошта, пане консул, і телеграма з Нью-Йорка.

Бернік *(взявши телеграму)*. А! Від судновласників «Індіанки».

Руммель. Що, пошта прибула? Ну, я мушу відкланятися.

Вігелан. І я теж.

Сан стад. До побачення, пане консул.

Бернік. До побачення, до побачення, панове. Не забудьте, сьогодні о п'ятій годині засідання.

Руммель, Вігелан, Санстад. Так, так, гаразд, будемо. *(Виходять праворуч.)*

Бернік *(прочитавши телеграму)*. Ні, це зовсім по-американськи. Просто обурливо!

Бетті. Господи, Карстене, що таке?

Бернік. Ось, пане Крап, прочитайте.

Крап *(читає)*. «Якомога менший ремонт; спустити «Індіанку», як тільки буде на плаву; час сприятливий; в крайньому разі піде з вантажем»... Справді, що й казати!

Бернік. Піде з вантажем! Ці панове чудово знають, що з таким вантажем судно піде на дно, як камінь, коли б щось трапилося.

Рерлун. Ось вони – ці хвалені умови життя у «великому світі».

Бернік. Ви маєте рацію – ані найменшої турботи про людське життя, коли справа зв'язана з баришами. *(Крапу.)* Можна спустити «Індіанку» днів через чотири-п'ять?

Крап. Так, якщо пан Вігелан погодиться, щоб ми поки припинили роботи на «Пальмі».

Бернік. Гм... не погодиться він. Ну, ви займіться, будь ласка, кореспонденцією... Заждіть, ви не бачили на пристані Улафа?

Крап. Ні, пане консул. *(Виходить до кабінету.)*

Бернік *(знову кинувши погляд на телеграму)*. Ризикувати життям вісімнадцяти чоловік – для цих панів нічого не значить.

Гільмар. Що ж, покликання моряка – боротися зі стихіями. Як це мусить лоскотати нерви, коли між тобою й пучиною тільки тонка дошка...

Бернік. Чи знайдеться у нас хоч один судновласник, який пішов би на таке? Ні одного, ні одного!.. *(Побачивши Улафа.)* Ну, хвалити Бога, цілий...

У садок вбігає з вулиці Улаф з вудкою в руці.

Улаф *(ще з саду)*. Дядю Гільмаре, я був унизу і бачив пароплав.

Бернік. Ти знову був на пристані?

Улаф. Ні, тільки на човні. Уяви, дядечку, висадився цілий цирк з кіньми й звірятами. І страх скільки пасажирів!

Фру Руммель. Нарешті ми дочекались цирку!

Рерлун. Ми?... Я принаймні...

Фру Руммель. Ну, звичайно, не ми, а...

Д і н а. Мені б дуже хотілося подивитись цирк.

Улаф. І мені теж.

Гільмар. Дурненький! Ну, що там дивитись? Усе – лише дресировка. Інша річ, коли нау-
чос мчить крізь пампаси на своєму вогненному мустангу. Ну, та в таких жалюгідних містеч-
ках...

Улаф (*термосить Марту за руку*). Тьотю Марто, поглянь, поглянь – он де вони!

Фру Голт. їй-богу, вони!

Фру Люнге. М-м, які противні!

Велика кількість пасажирів і натовп городян проходять вулицею.

Фру Руммель. Здається, страшенні блазні. Подивіться, фру Голт, на оцю, в сірому платті:
тягне на спині саквояж!

Фру Голт. Подумайте! Начепила його на ручку парасольки! Мабуть, мадам директорша.

Фру Руммель. А ото либонь і сам директор... той, з бородою. Виглядає справжнім роз-
бійником. Не дивись на нього, Гільдо!

Фру Голт. Іти теж, Нетто!

Улаф. Мамо, директор нам уклоняється!

Бернік. Що таке?

Бетті. Що ти кажеш, Улафе?

Фру Руммель. їй-богу, і ця жінка вклоняється!

Бернік. Це вже занадто!

Марта (*мимоволі скрикує*). А!..

Бетті. Що з тобою, Марто?

Марта. Нічого, мені тільки здалося...

Улаф (*не тямлячи себе з радості*). Дивіться, дивіться! Ось і всі інші з кіньми й звірятами,
а онде й американці. Усі матроси з «Індіанки».

Чути «Янкі Дудл» під акомпанемент кларнета й барабана.

Гільмар (*затикаючи вуха*). Ух, ух, ух!

Рерлун. Я так міркую, чи не ретируватись нам трохи, добродійки? Це нас не обходить.
Займемось знову нашою роботою.

Бетті. Чи не запнути завіси?

Рерлун. Так, так; я й сам подумав.

*Дами сідають до столу. Рерлун зачиняє скляні двері на терасу і спускає завіси на цих
дверях і на вікнах; у кімнаті стає напівтемно.*

Улаф (*заглядаючи за завісу*). Мамо, директорська мадам умивається біля фонтана.

Бетті. Як? Просто на площі?

Фру Руммель. Серед білого дня!

Гільмар. Ну, якби я подорожував у пустелі і мені попалася водойма, я б теж не задуму-
ючись... Ух, цей жахливий кларнет!

Рерлун. Слід би поліції втрутитись.

Бернік. Ну, до іноземців не можна бути надто суворими, ця публіка позбавлена вродже-
ного почуття пристойності, яке тримає нас у належних межах. Нехай собі бешкетують. Що нам
до того? Усі ці вільності, які суперечать добрим звичаям і традиціям, на щастя, чужі нашому
суспільству, якщо можна так висловитись... Це ще що таке?!

Стороння дама швидко входить у двері з правого боку.

Всі дами (*тривожно, пошепки*). Наїзниця, директорська мадам...
Бетті. Боже, що це означає?
Марта (*скочивши з місця*). Ах!
Дама. Здрастуй, люба Бетті! Здрастуй, Марто! Здрастуй, зятю!
Бетті (*скрикує*). Лона!
Бернік (*відсахнувшись*). Слово честі!..
Фру Голт. Боже милостивий!
Фру Руммель. Не може бути!
Гільмар. Ну!.. Ух!..
Бетті. Лона... Та невже?
Лона. Чи це я? Так, присягаюсь, це я. Можете мене обняти, не соромтесь.
Гільмар. Ух! Ух!
Бетті. І ти тепер приїхала сюди, як...
Бернік. І збираєшся виступати прилюдно?
Лона. Виступати? Як виступати?
Бернік. Я гадав... у цирку...
Лона. Ха-ха-ха! Та ти при розумі, зятю? Ти думаєш, я з трупи наїзників? Ні, я хоч і перепробувала всякої всячини, і по-всякому дуріла...
Фру Руммель. Гм!
Лона...але наїзницею не бувала.
Бернік. Виходить, все-таки не...
Бетті. Ох, слава Богу!
Лона. Ні, ми приїхали самі по собі, як і інші добрі люди; правда, другим класом, але до цього нам не звикати.
Бетті. Ти кажеш: м и?
Бернік (*зробивши крок до Лони*). Хто це ми?
Лона. Розуміється, я з хлопчиськом.
Усі дами. З хлопчиськом?
Гільмар. Як?!
Рерлун. Ну, скажу я вам!
Бетті. Що ти говориш, Лоно?
Лона. Розуміється, я кажу про Джона, у мене ж немає іншого хлопчиська, окрім Джона, або Йогана, як ви його тут кликали.
Бетті. Йоган!..
Фру Руммель (*тихо до фру Люнге*). Безпутний брат!
Бернік (*повільно*). Йоган з тобою?
Лона. Так, звичайно; хіба я поїхала б без нього? Але у вас у всіх такі смутні обличчя, сидите в темряві, шиєте щось біле... Чи не помер хтось із рідних?
Рерлун. Добродійко, перед вами гурток для врятування морально зіпсованих...
Лона (*стиха*). Що ви кажете? Ці симпатичні, скромні дами?...
Фру Руммель. Ну, це, скажу я вам!..
Лона. А, розумію, розумію!.. Чорт забирай, та це ж фру Руммель! А ось і фру Голт! Так, ми з вами з тих часів не помолодшали... Але послухайте, друзі мої, нехай морально зіпсовані тепер трошки почекають, вони не стануть від цього гіршими. В таку радісну годину...
Рерлун. Година повернення не завжди година радощів.
Лона. О-о? Ви так тлумачите Біблію, пане пастор?
Рерлун. Я не пастор.
Лона. Ну, то, певно, будете ним. Але – фе-фе-фе! – якою гниллю тхне від цієї «моральної» білизни! Ніби від савана. Я, бачите, звикла до свіжого повітря прерій.

Бернік (*втираючи лоб*). Так, справді, тут щось душно.

Лона. Почекай, почекай; ось зараз виберемось із склепу. (*Розсуваючи завіси.*) Нехай мій хлопчисько покажеться при повному освітленні. Ось покажу я вам молодця – перший сорт!

Гільмар. Ух!

Лона (*розчиняє двері й вікна*). Дайте йому тільки спершу почиститися в готелі. На пароплаві замурзався, як свиня.

Гільмар. Ух! Ух!

Лона. «Ух!» Та це ж... (*Звертаючись до інших і вказуючи пальцем на Гільмара.*) Він усе ще тут швендяє та ухає?

Гільмар. Я не швендяю, я лікуюсь...

Рерлун. Гм, добродійко, я не думаю...

Лона (*побачивши Улафа*). Це твій, Бетті? Дай-но лапу, хлопче! Чи ти боїшся своєї старої, бридкої тітки?

Рерлун (*беручи книгу під пахву*). Я не думаю, добродійки, щоб у нас був сьогодні настрій продовжувати нашу роботу. Але ж завтра ми знову зберемось?

Лона (*в той час, як сторонні дами підводяться і прощаються*). Гарзд, зберемось. Буду обов'язково.

Рерлун. Ви?... Дозвольте запитати, добродійко, що ви збираєтесь робити в нашому гуртку?

Лона. Провітрити його, пане пастор!

Дія друга

Там же.

Бетті сидить сама біля робочого столу і шиє. Трохи згодом з правого боку входить Бернік, у капелюсі і рукавичках, з палицею в руці.

Бетті. Ти вже повернувся, Карстене?

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.